

N° 18.

357

697

18

D. F. G.
 SPECIMEN ACADEMICUM
 DE
**CURIOSITATE
 NATURALI,**

QUOD
 CONS. AMPL. FACULT. MED.
 IN
 REGIA ACAD. UPSALIENSI,
 SUB PRÆSIDIO
 VIRI EXPERIENTISSIMI ATQUE CELEBERRIMI
**D:NI DOCT. CAROLI
 LINNÆI**

SÆ: R:Æ M:TIS ARCHIATRI,
 MED. & BOT. PROF. REG. & ORDIN. ACAD. IMPER.
 MONSPELL. STOCKHOLM. UPSALIENS.
 & BEROLINI SOCII,
 PUBLICÆ CURIOSORUM CENSURÆ
 MODESTE SUBMITTIT.

OLAUS SÖDERBERG AND. FIL
 DALIA-VERMELANDUS
 IN AUDIT, CAROL. MAJ AD D. 30 JUNII
 MDCCXLVIII.

H. A. M. C.

HOLMIÆ,
 Typis LAURENTII SALVII.

5.20 6.25

Christ Sedner

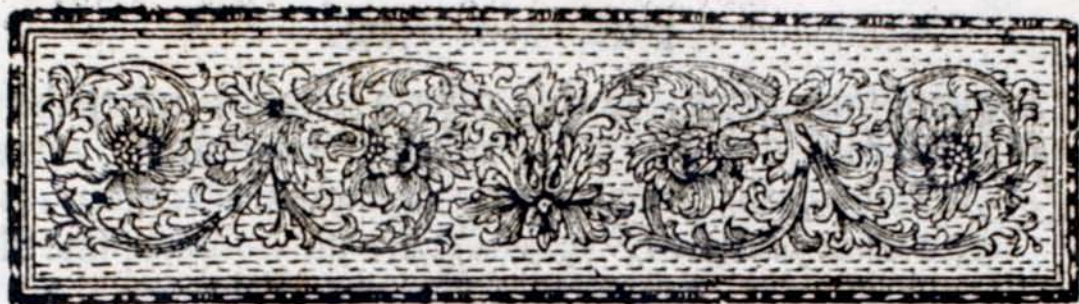
Til Herr Auctoren.

Då Skapar'n all ting skop, jord, himmel, luft med mera,
Han männ'skan endast gaf Förnuftets ädla sken,
At hon om HERRans verk må visligt raisonera
Och till uppmärksamhet sig aldrig visa sen;
Och som hon fådt en själ, som märker allvisheten,
Hur Gud alt skapat bar på mer än konstigt sått,
Så bör hon däruti ej vara blott förveten,
Men följa säkra rön till sakens kunskap rätt,
Dock det en sanning är, som man kan säkert visa,
At männ'skan städse bör med öpne ögon se
På hvad, som skapnad fådt, och Skapar'n såled's prisa,
För sådant han ofs tåkt på verdens rymt framte:
Märk! du som märka vill, ock se Naturens lagar,
Hur de bvar i sitt lopp ock vissa ordning ä;
Hur jemt de följas åt, som mästar'n själs behagar,
Fast många om mång ting belt blindvis dömma plä.
Den skulle tro at ej en ordning verket drifver,
Som ser hur verden här blir likt ett slagtarhus,
När Trasten Skridfå'tar, när Höken honom rifver;
Hur Vargen slukar upp Lam, Hare utan krus;
Hur Björnen basar upp den lilla Igelkotten,
Och Elephanten måst, af Tigern gå till rof.
Hur raske Lejon plä ta för sig besta Lotten,
Som understundom ej i sig ha något hof;
Vidlyftigt vore nu om desse saker orda,
Heldst I, min värde vän, har tydligt visat här,
Att alt ting ordning ha, ock är för männ'skan gorda,
Det den här lära får som tvekan derom bär.

ERIC GUSTAF LIIDBECK

WERML.

S. I.

Omo simul ac nascitur, sensibus statim externis & internis est præditus, at vero iisdem utitur perimbecillis, unde vix aut ne vix quidem prius quidquam percipiet, quam illi pedentim & gradatim maturescere ceperint. (a)

Editur, inquam, in lucem, veluti ex longiori distantia, hunc nostrum orbem consideraturus, ne obiectis, a Summo Creatore ad infinitam fere multitudinem ei usque quaque occurrentibus, sensus toti quanti inundentur obruanturque.

Fingamus quempiam de Luna delapsum, ille haut dubie nostram tellurem, uti suam contuebitur lunam; propius accedens, eam veluti fumo circumdatam animadvertet, hoc est, nostram Atmosphæram; propius paulo, quatuor insulas, ceu in vastissimo mari, aspiciet; proxime vero montes sylvasque virides &

A

amce-

(a) *Tactus* mediante glutina totum corpus tegente.

Visus mediante tunica ista Halleri in oculo embrionis claudente.

Auditus Mediante tunica ista decedente in aure recens nati.

amcenissima prata, herbis referta, oculis usurpabit; horrendam denique conspicabitur venationem, quæ heic excercetur, non tantum ab animalibus tum minimis tum maximis, verum etjam ab homine, sine ulla misericordia, animalia insectantibus debiliora.

Videlicet universi & singuli, in theatrum hujus vitæ, stupidi mutique pervenimus, adeo quidem, ut omnium primo, lucem admiremur, deinde alia rudioris materiæ sensim multoque cum labore cognoscamus, immo, sæpissime canescamus, antequam admirabilis mundi structuræ particulam investigare liceat.

Illæ, inquam, miranda, quæ oculos ob nostros versantur, tanta tamque innumerabilia sunt, ut omnia consuetando, plurima fere ignoremus. Etenim, illa eminus si contemplerur, minima, in quibus maxima delitescit ars, haud intellexerimus; sin vero in rerum evolutione fixi nimium diu hæreamus, sine intento non possumus non excidere, haud aliter ac is, qui automaton examini subjicit, si longius ab eo distet, vel si tantum in consideratione unicæ minimæque ejus partis, justo diutius versetur, illud totum, quid valeat, quid non, edoceri nequit.

Quicquid organis nostris sensoriis obviam venerit, in Globo Nostro Terraqueo Astrisque consistit, inque Globo Terraqueo Elementa, prout corpora simplicia, & naturalia prout composita, Divina manu, consideranda erunt. Naturalia, haud immerito, in tria divisa sunt Naturæ regna, in *Regnum* nimirum *lapideum*, ex quo totus noster constat orbis terrestris, in *Regnum Vegetabile*, quod totam Regni Lapidei superficiem obtegit

tegit; Et in *Regnum animale*, pro lubitu super *Regnum* se movens vegetabile.

Hæc omnia Elementis circumdata sunt, si quidem *Aer* totum cingit globum terrestrem, & *Aqua* loca excavata, *Ignis* vero altiora quærit. Sic ab *Astris* illuminantur, quæ situm suum mutant & à nobis distinctissima splendent, in quorum numero Sol apparet Maximus, Globum Nostrum calefaciens refocillansque terrestrem.

Homo in Globo hocce collocatus, beneficio sensuum, Potentissimi Creatoris sui percipit opera, atque cuncta, ad suam sustentationem suosque usus pertinentia, hæc instructa esse invenit, ea vero est indoles humana, ut, quæ artificiosissime composita sunt, sensus ejus maxime afficiant: sic pugio, primum hominem, deinde animalia, tum vegetabilia, post simplicissimas terras cognoscit, ad extremum observat, quotquot fuerint animalia ad conservationem sui ipsius nulli parere operæ, studio nulli. Videt, quod *Feræ* mortem inferant Pecoribus, atque ab *Accipitribus* ceteræ devorentur Aves, unde nec Pavo, pennarum suarum nitore, ullam misericordiam apud atroces excitabit Aquilas, quod multa millia vermium vel vili Passerculo sint alimento, quod voraces pilces comedant minores, quod pulcerrimæ rosæ à vermibus destruantur, quod animalia ferociora omni nisu, cetera simpliciora persequantur, quod simplicia vel fuga, nocitura fatumque tristius vitare studeant, quod creatura rationalis infandæ lænæ, per miserissimam hanc vitam, sit exposita, bellique veluti omnium in omnes existat. Si ad se suum-

que attendat genus, laboris sudorisque omnia plena inveniet, deprehendet *hominem* crudelitate reliqua superare animalia, quum non tantum illa eadem, verum per sepe etiam in alios, fera ipsius viscera faviat. Intellet demum venustissima quæque temporis cedere, ædificiaque licet sumtuosissima deleri & ignibus confici, unde sibi suæque ignorantia relictus, propemodum moleste & ægre fert, placuisse Deo, Rerum omnium Architecto, talem tantisque miseriis cumulatam creasse mundum.

Hunc ferme in modum argumentatur homo, quæ in mundo sint, dum fugitivis cernit oculis, neque hac facile liberabitur opinione, nisi curam studiumque debitum impendat Scientiæ Naturali; quippe tum demum fiet, ut in opera excellentissima, eaque diversissima Summi Creatoris penitus introspicere queat, animo ejus incredibilem allatura oblectationem. Etenim, quo majorem hujus Systematis cognitionem solidam sibi comparaverit, eo certius clariusque venerabilia naturæ venerabitur, eoque citius tum Creatoris, tum sui ipsius finem obtinebit.

Animus itaque mihi est, in presenti non nisi paucissima ex iis, quæ ipsemet in Theatro hujus Universi deprehendi, breviter proponere; quum hoc sit argumentum, si quid aliud pergrave, angustiam temporis, qua circumscribor, pariter atque vires meas longissime exsuperans, at fore tamen spero, ut mea qualiscunque industria, alii, cui nulla omnino tantæ rei inest cognitio; ansam subministratura sit,

in immenso hoc mirandorum Creatoris O. M. mari portum tandem attingendi optatum.

§. II.

Etiam si ex compositis ad magis simplicia procedere soleant accuratam rerum observationem instituentes; aliis tamen mihi, quæ ipse didici, facilis exposituro incumbit, modo uti prorsus contrario, atque à simplicibus exordiri, adque magis composita descendere (a.) quam ob causam corpora simpliciora nunc veniant in medium.

REGNUM LAPIDEUM totum constituit Globum Terrestrem, quoad nobis animalculis, illum in habitantibus, constat.

Terræ vocantur corpora Regni Lapidei simplicissima, uti sunt; *Arena*, *Humus*, *Oebra*, *Creta*, *Merga*; hæc sæpissime adeo immutantur, ut ex *Arena* fiat *Cos*, ex humo *Schistus*, ex Argilla *Marmor*, ex *Creta* *Silex* & sic porro; contra invenire licet, has petras hæud raro redigi in terram, hinc ex *Marmore* fit *Creta*, ex cote *Arena*, ex schisto *Humus*.

Video rupes findi, rimas aqua vitreolacea & *Metallicis* compleri, metallaque dein in *Oebra* commutari. Deprehendo vermes marinos seu *Zoophyta*, tegmina sibi parare lapidea, id quod faciunt *Patellæ*, *Cochleæ*, *Conchæ* etc. aliaque, uti *Medusas* *Hydrasque*, lapidea domicilia seu *Coralla*; his morientibus, ejusmo-

A 3

di

(a) *Boerh. in § XXXI.* Docenti procedendum a generalibus ad singularia quæque, dum inventa explicat, ut inventori contra à singularibus ad generalia eundem fuit.

di tegmenta ad ripas feruntur, ibique una cum, Argilla concrefcunt & in *Calcem* convertuntur (b.) Novi humum a feminibus confumi vegetabiliumque fibi induere naturam, hæc vero *vegetabilia* dum putrefcunt, iterum in humum redeunt. Si ad *strata terræ* procedam, primum *Saxa*, deinceps *schiftum*, deinceps *marmor* petrificatis impletum, deinde *schiftum*, tum ad extremum *Cotem* adspiro (c) ultra fateor me ignorare. De stratis & mutationibus hinc ipfa natura factis, in globo nostro, dum alia omnia fileant, *ipfi loquuntur lapides*. Etenim in imis montium confans atque pretiofum Aurum effoditur, nec non duriatque infigniter fulgentes Adamantes & alia id genus. Hæc omnia Maxima Summi Creatoris opera in fundo terræ percelebrant.

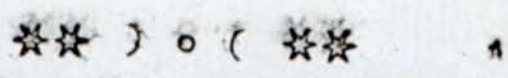
REGNUM VEGETABILE superficiem totius tegit terræ; ingentemque fenfibus nostris creat delectationem, jucundamque reddit *æftatem*.

Nifi otiofi heic fedeamus fpectatores facile nobis conftabit omnia vegetabilia originem fuam ex unico, & quidem minimo, trahi *semine*; Semen Pifi vel Quercus e. gr. in aquam fi infunditur tepiam, duo aperiet hemifphæria, inter illa punctum exiftit exiguum duo ifta conjungens hemifphæria, cujus magnitudo centenariæ parti totius feminis vix refpondet, hoc punctum ubi pullulaverit, duo illa hemifphæria, feminis Cotyledones, feu, folia feminaria vocata, decidunt, adeo ut ex hoc parvo punctulo, feu corpusculo vitæ, totum

(b) *Iter Gottl.* p. 191.

(c) *Iter. Westreboth.* p. 77.

tum evadat vegetabile; procera maxime & umbrifera arbor Platanus Indiae orientalis, ejus modi corpusculo minimo suam debet originem: punctum illud parti granæ quinquagenariæ vix æquiponderans, exsurgit in arborem, cujus pondus libr. 50. æquivalet, eo ipso, quod in humum cadat, eam consumat secumque uniat; adeoque altissima arbor, quantum hoc punctum magnitudine superet, aliud dici nequeat, quam humus cum aere & aqua composita, & per vires exigui seminis ita modificata, ut ne ullus quidem artifex vel Mechanicus licet sagacissimus par inveniatũr tantæ rei perscrutandæ & rite intelligendæ, multoque minus folio arboris unico imitando.

Omnes itidem odoriferi Flores & pulcherrima ita comparata sunt Lilia, sensus nostros ad sui admirationem excitantia, dum illa non sine voluptate aspicimus, quia nihil habent aliud, nisi humum cum aëre & aqua mirifice compositam: his tandem destructis, talis evadit humus, qualis antea fuerat. Indolem atque naturam hujus seminis nec percipere licet, cum per id res tanti efficiatur momenti. Si originem hujus seminis quæram, non tantum hoc, verum multa etiam alia, ex vegetabili quodam ejusdem speciei, perque semina sese multiplicantia, producta fuisse, deprehendo; si calculum hujus multiplicationis retro subducam, in unitate necesse est acquiescam, cujus principium in Infiniti Creatoris sapientia atque potentia quærendum est, (d) cujus lex atque mandatum, quod nos natu-

(d) Conf. Orat. Cl. Præsidis de telluris habitabilis incrementis

naturam vulgo vocamus (e) adhuc sine ulla intermissione, perdurat. Hinc, salva manente hac eadem lege, seu, natura, tot induit terra amoenitates, totque æstas nobis ostentat herbarum genera, quarum una alteram artificio vincere videtur, cum tamen omnes nihil sint aliud, quam humus atque Elementa, quæ hoc modo, ad laudes sui Creatoris cantandas sese offerunt accingunturque.

REGNUM ANIMALE, quod supra reliqua naturæ regna movetur, in minorem nos non rapit sui admirationem.

Invenio heic *Insecta* semina sua in folia immitere vegetabilium, in quibus punctum est vitæ adeo exiguum, ut oculis nudis vix cerni queat, hoc ovo, calore foto, ex minimo vitæ puncto, parvus evadit Vermiculus, qui, dum folia terit comeditque eaque suæ veluti carni atque naturæ accommodat, novam structuram & Larvam sumit, quæ demum, cute vestibusque aliquoties mutatis, nuda evolat, pulchris & artificiosissime compositis alis, ut hominis, per omne vivendi tempus, sollertia & acumen, miranda hujus animalculi structura exercere, an fatigare possit. *Papilio, oculus pavonis dictus* (Fn. 176.) ex. gr. semen suum exiguum in *Urticam* (Flor. Sv. 774.) mittit, hic, eo ipso, quod folia urticæ in suam mutet naturam, ejus modi format Papilionem, qui ab urtica tam distat, quam dies ab nocte; est tamen nihil aliud, quam urtica & urtica humus, ergo erit papilio humus volitans

(e) *Hellemont*. Natura est jussura Dei, qua res est id, quod est, & agit quod agere jussa est.

litans, oculos nostros quæ obversatur. Primam hujus seminis originem indagaturus, retro necesse est multiplicet, eodem modo prout antea de seminibus vegetabilium dictum est, tunc unitas quædam restat, quæ manu Divina sese formatam esse agnoscit. Eadem ratione componuntur *Pecora* ex vegetabilibus, *Passeres* ab Insectis, *Accipitres* a passeribus, *Feræ* a pecoribus, tandemque ipse *Homo*. Hinc Historiæ Naturalis peritus verba Dei per *Esaiam* Prophetam *C. XL. v. 6. Omnis caro est gramen*, veritatis esse æternæ libentissime profitetur.

Ex hac eadem mutatione homo, non tantum originem sui ipsius, verum etiam opera creationis gradatim cognoscit; quod, nimirum, Regnum Lapideum sit, unde Regnum vegetabile suam trahit materiam; quod ex Regno vegetabili, seu, humo, in Regno vegetabili nobilitata Pisces, Aves, atque *Quadrupedia* evadant, ex his pisces avesque rapaces & feræ, tandemque homo. Nam feræ neutiquam ob sustentationem ceterarum creaturarum creatæ sunt, sed debiliora, rapacium causa, sic Tigris non Vaccæ causa neque Accipiter gallinæ ergo conditus est, at contra, atque, hoc modo, totum opus creationis ab insectis, avibus, quadrupedibus ad hominem usque procedit.

Est igitur Hominis corpus, nihil aliud, nisi terra, elementis mixta, in Regno vegetabili electa & nobilitata, & sæpissime ab animalibus rectificata, & quod maximum hominis est, ultraque sese non extendit, adeo ut homo, unice carne vescens, nihil sit aliud, quam vegetabile, tandemque redigatur in terram.

Ex his veritas Creatoris elucet; dicendo, hominem ad humum reverti, unde sumtus, *pulvis enim est, & ad pulverem redibit Gen. C. III. 19 v.* quod constat, cum nos & omnia animalia putrescant ad talem humum, qualis consumebatur ex vegetabilibus.

Mirabilia itaque Omnipotentis Creatoris opera, ex ipsa natura clarissime elucet. Ipsa *Humus* voluntati ejus satisfaciet, ideoque, tam multis & fere innumerabilibus modis, in vegetabilia viridia, odoriferos flores, pulcherrimaque mutatur lilia. Eo dicente *Fiat*, necesse est ut vegetabilia sub nominibus animalium currant, ut volent, ut sese moveant, ut natent, ut mille denique modis subsulent.

Dum miranda ista in sensus animosque nostros incurrunt, immensum sese offert mare, quippe omnis sapientia humana deficiat, si pedem unius perscrutari audeat Muscæ. Potentiam Summi Creatoris, in minimis quidem ejus deprehendimus operibus, at si omnia idgenus inter se comparemus, universum emanabit, ubi is est omnium rerum nexus, ut, absente una, sibi constare non possit; certi enim flores certam exigunt terram; certa Insecta alimentum suum ex certis capiunt floribus; certa Pecora ex certis vegetabilibus; unde cuncta, in certum finem creata esse, abunde constat.

Infinitam tandem veneramur potentiam, dum globum Nostrum Terraqueum, uti reliquos planetas, certam percurrere invenimus orbitam, hinc credibile videtur effatum nonnullorum Astronomorum, statuentium, omnes stellas fixas invisibilium mundorum esse soles, prout nostrum comparatum est Systema; cum
has

has stellas tam procul splendescere videmus, ad considerationem Creatoris Omnipotentiae vere obstupescimus. Nec alios orbis ibique nova miranda, desiderare opus est, cum Noster globus tanta sit amplitudine, ut vires omnium superaverit viventium, in superficiem ejus examinare, ne dum unici atque minimi animalculi artificiosam penetrare structuram.

§. III.

Proximum est, ut finis à nobis inquiratur creationis postquam totam hanc evolvimus mutationem. Ostensum est, terram ob vegetabilia factam fuisse, hæc ob Insecta, aves atque pecora, hæc ferarum hominumque causa. Ostensum simul est, omnia plus quam mirandas subire mutationes, tandemque ea evadere, quæ primum fuere, & homines haud aliter ac *Pecora mortem subire Eccles. III. 19. Omnia in locum suum regredi, eaque ex pulvere esse inque pulverem redire Eccles. III. 20. Immo omnia vanitates esse vanitatum Eccl. I. 2. Itaque aliter fieri nequit, quam ut summa admiratione considerandæ sint viæ Dei, cum neque finis neque principium earum homo assequatur Eccl. III. 1. Omnia enim circulum continuant, adeo quidem ut Humus, quæ hocce anno Leo est, alio Urtica, alio Papilio, alio Passer & sic porro, esse queat. (a) Num igitur credendum, ad ejusmodi vanitatem fuisse singula & universa instructa, seu, nullum in finem, nisi ad lanienam miseræ vitæ? Absit, ut id credamus. Namque institutionem operis Creatio-*

(a) *Iter Westrog. p. 225.*

tionis, si accuratius intueamur, alium longeque præstantiorem finem, a Deo O. M. intentum sumus utique intellecturi.

Nostrum si attendamus corpus, in eo unumquodque membrum sua gaudere necessitate, reperimus, nostramque constituere perfectionem. Monuimus supra omnia vegetabilia & animalia esse constructa, ad perfectionem Oeconomix Divinæ, seu, institutionis orbis nostri consensionem testificandam, & unumquodque alterius causa esse creatum, idque ratione longitudinis, latitudinis & profunditatis, hominemque ultimum operis creationis esse finem, omniaque ejus causa esse condita (b), cum quotquot in Orbe nostro terraqueo existant, homini utilitati esse queant, ceteris non item. Nostrum igitur est inquire, quid homini præ ceteris adsit animantibus. Anatomia edocet nos, hominem gaudere corde, cerebro, visceribus, nervis, ossibus, musculis, sese movere, tangere, gustare, odorari, audire & videre, haud aliter ac bruta animantia. Verum enim vero, duas in homine invenies proprietates, quibus reliqua destituta sunt animalia *Admirationem*, nimirum, & *Loquelam*. Eadem quidem per sensus externos cognoscunt, quæ nos, animantia, at, destituta distincta perceptione, reflectionem de objectis, quibuslibet adhibere nequeunt, seu, illam curam, uti homo admiratione totus quantum captus, omnia considerandi. E. G. obversetur vacæ Horologium artificiosissimum, ad illud plus non attendit, quam si superficiem intueretur nucis Myristicæ. Puerulus autem, tres vel quatuor agens annos, etiam si in percipiendò adhuc valde sit debilis, simul atque ejusmodi

(b) *Plinius* hominis causa, videtur cuncta genuisse natura.

modi machinam animadvertit, tanta continuo occupa-
 tur admiratione, ut vix manus suas ab ea dimovere que-
 at. Neque erit ullus, maturæ ætatis ac judicii, dum av-
 tomatôn artificiose instructum videt, quin id admiretur;
 quamvis admiratione majori ipsius inventorem, artifi-
 cem atque auctorem prosequatur.

Hinc cum homini profundius concessum sit judi-
 cium, maximisque polleat admirationis viribus, quæ-
 ritur haud immerito, quæ de causâ *homo*, ut ultimus
 creationis finis, teste scriptura Sacra & Systemate Natu-
 rali, ejusmodi donis reflectionis cumulatus, orbem hunc
 inhabitandum acceperit, ubi tot ei obviam veniant
 mirabilia ad ejus conducentia perfectionem, & talia ut
 sine illis esse nequeat? Nonne, ut totidem artificia ad-
 miraretur excellentissima, atque ex iis summi Creato-
 ris sui summam hauriret potentiam ac sapientiam, vi-
 dendo, unum eundemque suum omniumque fuisse con-
 ditorem? Eidem unice quoque contigit id doni, ut lo-
 quela, admirationem suam cum aliis sui generis com-
 municare possit, utque Creatorem, in opere creationis
 ultimus, cognosceret ejusque æternas laudes atque glo-
 riam pleniori ore, ubique locorum patefaceret?

Hinc constat, quid sit tenendum de VITA BRU-
 TORUM, & cur Summo placuerit Deo, illa adeo par-
 vi æstimare; sensibus utuntur externis, in quæ objecta
 passim occurrentia, illabuntur, & nihilo tamen minus,
 non à nobis tantum, verum ab aliis bestiis, interfici-
 untur; eorum commiseratione sapissime tangimur,
 nam si hæc animalia uti nos sentiant crudelis videtur
 laniena; Verum enim vero ex Systemate Globi

nostri fati superque patet, illa tandummodo esse media atque artificia, quæ ipsa nihil efficere possunt; Optimo visum est creatori, eorum exemplo, nobis ob oculos nostram eorumque ponere vanitatem, nosque nihil esse aliud, quam viventem humum, nisi dotes; quibus, præ illis, fruimur, recte riteque adhibeamus, in laudem nempe Creatoris.

Sus glande vescitur, eaque pingvis evadit, arborem vero non conspicatur, unde nutrimentum suum habeat, multoque minus de Creatore suo cogitat, id sibi præparante; Nostrum sane est eritque suam hac re præstare, si plus à Creatore nostro habere discupiamus opis ac defensionis. Quid, quæso, naturæ est convenientius, quam ut illum amore atque cultu religioso prosequamur, qui non modo corpus & vitam verum sustentationem etiam atque omnia nobis large adeo effuseque concessit. Maximum artificium, ab homine confectum, auctori suo nullam parit laudem, si ita intra arcam recondetur, ut nulli innotescat, nullius enim tunc est valoris. Dicitur quidem nequit, ad Majestatem Summi Numinis inde aliquid accedere perfectionis, quod opera ejus admiremur, hoc tamen verum, immo, verissimum est, eandem ejus Majestatem ideo nec minui, in eo autem summam consistere gloriam existimo, quo *Cæli enarent ejus gloriam, firmamentumque manuum ejus indicet opera* Plal. XIX. 2, quodque res creatæ mirabilia ejus videre possint opera. Ne multa: quod ipsa humus per nos & in nobis exurgat, & extollat Creatoris sui Omnipotentiam atque sapientiam, satis ex omnibus operibus ejus & non modo ex miranda sui ipsius structura,

fed

sed aliam ex tribus naturæ regionis collaudat atque glorificat; immo omnia, quæ in globo nostro sunt per hominem ejusque admirationem extollunt suum creatorem; *hinc Davidus; omnia Creatura opera, objective per nos Deum glorificant* Pf. CXLVIII, atque id, si quid aliud, summam Nostram provocat admirationem, quod artifex quidam talem creare potuerit mundum, ubi ejus creata, ipsius sanctissimi nominis gloriam annuncient.

§. IV.

Confirmant hæc necessitas humana ejusque indoles. Cetera animalia, certum alimentum, quod suum esset, accepisse, significavimus, aliis enim in aquis, aliis in aëre, aliis ex floribus, aliis ex animalculis est sustentatio, ea autem, quæ ad hominis pertinent nutrimentum, adeo late longeque diffusa sunt, ut circa totum orbem, in mari nempe, sylvis, terra, montibus, aëre atque aliis locis quærenda sint; nullam sane aliam ob causam hoc factum esse videtur, quam ut homo, alimenta sibi acquirens, admirabilia Summi Creatoris opera consideranda, impelleretur, visurus, *Totum orbem gloria impleri Divina Es. VI. 4.*

Tanto Creatori perfacile fuisset, alimentum nostrum undique, instar materiæ rudis crescendo producere, nisi finis ab Illo intentus juberet, ut opera ejus simul contempleremur, nova nobis quotidie subministrantia admirabilia. Æthiopica Gens regionem colit, ceteris fertilitate multo antecellentem, ibi enim opus non est, aliunde suam advehere escam, cum variæ arbores, per totum annum, dulcissimos offerant præbeantque fructus;

cete-

ceterum vix ac ne vix quidem erit ulla natio, magis ignava, magisque vel immemor, vel inscia sui Creatoris & legis naturæ, quam hæc ipsa.

Nec potest indoles humana, quin ad considerationem sui Creatoris, regia quasi via, deducat hominem. *Nimum* nocet, *varietas* autem delectationem adfert pergratam perque jucundam, immo, sine varietate animus curis veluti confectus, langvescit: unus idemque cibus, si diu adponatur appetitum edendi tollit, nauseamque parit, cum è contrario varietas ciborum appetitionem provocet alatque. Domus, prospectu carens, captivos & Lappones Sylvaticos efficit Melancholicos, prospectus vero latior, variarumque rerum plenus, & præclarus, hilares reddit homines, uti sunt Lappones Alpini; Cupido varietatis facit, ut homo raro contentus sua vivit sorte, sed semper nova desideret bona; uni eidemque objecto diu inhærens, Melancholiam contrahit. Hæc sine ullo dubio est lex Summi Creatoris, quæ cogit quasi & impellit indefinenter homines, satis plura ejus opera aspiciendi atque admirandi.

Consuetudo quoque ad hanc rem haud parum confert. Officinam prætiosissimis refertam Machinis, vel Museum omnia includens animalia, vel Hortum florum atque herbarum variarum infinito propemodum numero celebrem, ut supra nihil, si adeat homo, multitudinem & varietatem quidem primum admiratur, at, per breve temporis spatium ibi cum moratus, vix circa hæc miranda ulterius occupabitur; Anima enim non judicat de adventis. Est sane hæc lex, a Summo Creatore, homini insita, ne tanta mirandorum Divinorum multitudine ob-
rui

rui se patiat, sed in dies cupidior fiat, plura pensandi mirabilia. Ergo constat, nihil naturæ nostræ fore congruens magis quam in Summi Creatoris operibus, cogitatione attenta atqve devotissima mente, considerandis elaborare.

§. V.

CURIOSUM, apertis oculis vel attentissime qui obvientia considerat, vocamus. Pecora, æque ac nos, pulcherrimos in pratis flores vident, admirabilem vero eorum structuram, odorem coloremque magis non attendunt, quam nos, quum citissimo pede, ejusmodi percurrimus campum. Nonnulli homines, non considerando, unde fuerint composita, quæcunque offerantur, devorant; iulculi opipare adparati admiratio sæpe illos tenet, quamvis coqvus nihil effecerit aliud, nisi quod artem, seu, illa simplicia, ex quibus compositum est, labefactarit & corruperit. Si, quæ Optimus Creator nobis ceterisque animalibus, instar alimenti præbuerit, cogitemus, necesse est, ut artem, a Deo, in omni collocatam recula, maximopere admiremur.

Opera, quæ a nobis confici possint, si attendamus, cum Creatoris, minime gentium, comparari possunt, sollertissima manu; Vestes a vegetabilibus, Insectis & animalibus mutuamur, easque ad nostrum adoptamus lubitum, tamen *Tigris, Pavonis, Colubri h.e. Aëtulæ, Cyprini Chinensis Cantaridisque* splendorem frustra exæquamus, unde veritas evadat firma & indubia, *Salomonem*, nullo modo, in omni sua Majestate, cum unico *lilio Jacobæo*, seu *Ammaryllide* esse con-

C

feren-

ferendum. Homo igitur de sobria rerum contemplatione non sollicitus, indignus sane, qui a Deo crearetur, videtur atque impius, suis in actionibus, estque instar pecoris; spernit totum & immensum illud opus Creationis, qui in admirationem sui Creatoris conditus est.

SCIENTIA NATURALIS est, quæ de clara atque perspicua rerum creaturarum cognitione, in globo hocce versantium, nos per characteres informat suos, & consequenter illa est scientia, quæ tradit præcepta, librum naturæ intelligendi, non literis, sed characteribus consignatum, idque ab ipso Creatore; ille liber, qui continet opus creationis, hoc est, sapientiam Summi Entis in ejus operibus manifestatam. Quæ pulchra, odorifera, mirandaque vocamus, ex tribus Naturæ Regnis petita sunt, nihil sane in tota existit rerum natura, cujus materia nobis pro alimento aut tegmento, his suam non debeat originem. Quare, provida cura Summi Creatoris, in ejus modi globo, fixas sortiti sumus sedes, ubi mirabilia ejus, ope sensibus nostris externis, attingi, videri, audiri, gustari atque odoratu excipi possunt; immo vero evitari nequeunt unico momento? Et quid denique sumus, quam unum de his? Ex sacris edocemur pandectis, Deum posuisse *Adamum* in horto Eden, ubi omnia essent *animalia*, consequenter omnia *vegetabilia*, si animalia suam haberent sustentationem, atque sic omnia *terre* genera, si vegetabilia alias crescerent. Edocemur Deum Adamo omnia adduxisse animalia, ut ea videret & unicuique suum tribueret nomen; impossibile erat, ut distincta darentur nomina sine distinctis characteribus? Ad genuinos vero characteres in-

inveniendos, necesse erat, natura atque indoles inquire-
retur animalium, atque, hoc faciente Adamo, Summi
Creatoris potentissima sine dubio perspiciebat opera.
Hæc ergo prima fuit scientia ab Ipsoque Deo commen-
data. Sapientissimus ille Mortalium Salomo ejus modi
dat consilium, *ut diebus juventutis nostræ & ante-
quam mala adveniant tempora de Creatore nostro
cogitemus. Eccl. XII. 1.* (a) Quibus indicatum voluit,
in juventute, ubi memoria suo gaudet vigore, ubi ani-
mus cupidior non admirationis tantum, verum obser-
vationis etjam in rebus obvenientibus, ea debere colli-
gi, quæ, judicio aucto, ad sapientiam creatoris illustran-
dam, quam maxime faciant. Fatendum est, nos, juve-
nes, instinctu quodam naturali, cupidissimos esse vari-
etatum, ex iisque delectationem aboriri summam, at-
que ideo studium Scientiæ Naturalis, naturæ nostræ vi-
deri convenientissimum.

Non possumus igitur non, mirari, cur hæc scientia,
admirationem Artificis ex opere docens pulcerri-
mo, tam parvos progressus, ad Athenæa hucusque fe-
re habuisse, curve *Mineralogia*, sine fine culturæ Me-
tallorum, *Botanica*, sine fine medicamentorum, & *Zo-
ologia* adeo sero pro scientiis ad Scholas Academiesque,
in toto orbe, habitæ excultæque fuerint. Est sine dubio
hæc causa, quod illi Ipsi, penes quos summa fuit re-
rum, occasionem non habuerint vel primis, quod dici
solet, labris, degustandi dulcedinem hujus scientiæ,
publica imperandi negotiorumque mole præpediti, an-
obrutati; Huic enim arti nullus esse poterit osor, nisi ig-

C 2

no

(a) Ipsa senectus morbus est.

gnorans. Curiosus *Aristoteles* semina ista postquam commiserat Alexandro, adhuc juveni, ea apud Heroem incomparabilem, extirpare non potuit vel Mars vel Bellona, quo factum est, ut ansam habuerit *Aristoteles*, plura suo efficiendi ævo, quam quispiam postea. Recentiores Gallia Reges impensius huic scientiæ faverunt, atque, in Nostra Patria, sub imperio *Clementissimi Regis* nova indies incrementa capit & in posterum majora capturam fore auguramur.

§. VI.

QUæ demum cunque alia homunciones, hac in mundi scena, tractamus ac peragimus, ea nihil, nisi vanitates vanitatum continebunt. Sapientissimus ille *Salomo*, una cum experientia quotidiana, idem nobis ante oculos ponit luculentissime;

Generatio una abit & altera advenit Eccl: I. 4.

Id, quod fuit, idem est, quod futurum, & quod fit, idem, quod fiet Eccl: I. 9.

Ipsè Salomo maxima effecit opera, ædificavit sibi Palatia, plantavit Vineas, paravit Hortos & Pomaria, nec non Pissinas aquarum, comparavit Servos & Ancillas, maximosque Pecorum greges, congeffit Argentum, Aurum; comparavit Cantores & Cantatrices; immo, quidquid sibi arideret, comparavit; operibus autem suis visis, ecce ipsi omnia vanitates vanitatum. Eccl: II. 4.

Homini nihil super est ex omni suo labore, nisi dolores et indignatio, adeo ut ne quidem nocte tuto quiescat animus Eccl: II. 22.

Divitiæ affervantur Domino suo in malum ipsius. Eccl: V. 19.

Insaturabilis aviditas non permittit diviti dormire. Eccl: V. 11.

Amans pecuniarum non satiatur pecunia, amansque divitiarum ex iis nullam habebit utilitatem Eccl: V. 9.

Cui Deus ipse dederit divitias, facultates & honorem, & cujus animus non destituatur ulla re, qua delectetur, quum De-

us huic non concessit potentiam, sed viro alieno, illis fruendi
Eccl: VI. 2.

Etiam si bis mille viveret annos, contentus tamen non est
Eccl: VI. 6.

Ex sole aliquid non capit delictationis, nec quidpiam tran-
quillitatis ej est, heic illicve. Eccl: VI. 5.

Dives perit atque filii ejus sæpissime non habent, quo porri-
genda sit manus. Eccl: V: 13.

Alii homini omnem suum laborem, nihil in eo laboranti,
traditurus est. Eccl: II. 21.

Ignorans utrum sapiens futurus sit, an stolidus pretio fruens.
Eccl: II. 19.

Ex utero prodiit matris suæ nudus, nudusque & nihil secum
portans, abit Eccl: V: 14.

Ecquid igitur laboranti est usui, cum lapidem moverit omnem,
Eccl: V: 15.

Omnia enim Vanitates sunt vanitatum Eccl: I. 2.

Quid emolumenti est homini ex omni suo labore, quo sudat
sub sole. Eccl: I. 3.

Stolidus complicat manus suas carnemque suam terit, pro-
pter vanitates hujusce mundi Eccl. IV: 5.

Nihil itaque homini est melius, quam lætari sibi in vita
sua bene consulere Eccl: III. 12.

Gaudium enim ex manu proficiscitur Divina. Eccl: II. 24.

Quod quoque donum est Dei. Eccl: III. 13.

Et in eo hominis consistit fors Eccl: III. 22.

Quod ex labore suo, quem Deus ei dat, suscipit. Eccl: V. 17.

Lætare igitur juvenis in juventute tua atque Creatorem tuum
cogita Eccl: XII. 1.

Huic rei promovendæ ejusmodi inservit consilium,
ut continue miranda Creatoris consideremus opera, a-
nimumque habeamus lætum, omnia enim si nobis ad-
essent, excepto gaudio animoque hilari, nihil certe
conducere.

Quid, quaeso, nostra est vita, quæ nobis adeo cordi est? Haud ignoramus mortem, ultimam lineam rerum, nos aliquando surrepturam nec evitari posse, nihilo tamen minus dies futuri, adeo videntur jucundi, ut nihil optabilius judicemus, quam, si liceat, alios multos dinumerare, sed, eandem jucunditatem tempore præterito percipimus. Ergo nil præter somnia vanitatesque. Quæ multa millia hominum effecerunt, haud aliter ac si nunquam existissent, ad unicam sæpe mutationem publicam, æstimanda erunt. Calipho Omero, Anno 640, Ægyptum sub suam redigente potestatem, quæ, post pugnam ad Actium habitam, per Annos 660, Romanorum agnoverat imperium, atque Imperatore Amro, Alexandriam occupante, combusta est locupletissima illa *Alexandrina Bibliotheca*, septingenta millia voluminum habens, magno sudore conscripta, in cineres flammisque abiit.

Hinc patet omnem Nostrum laborum esse vanitati obnoxium; quare, summo nisu, perscrutari decet, finem in creatione a Deo intentum, quæ est propagatio speciei, individui conservatio, atque ille scopus, tum vere obtinetur, ubi nobis contigerit id fortunæ, idque honoris, ut in theatrum hujus mundi prodeundo, Potentissima Creatoris mirabilia, Omnipotentiamque ejus laudibus præmiisque concelebremus.

§. VII.

HÆc ex ipsa nobis constant natura, & ubi illa gradum sistit, ibi verbum Dei, in Scriptura Sarca manifestatum, manum nobis porrigit, quæ ambo unum
eun

eundemque agnoscunt auctorem. Patet quoque ex naturæ contemplatione, eos, qui Scripturam Sacram literis consignarunt, eam neutiquam suo ingenio, sed altiori ductu adornasse, cum eorum Epochæ non permiserit eis, omnem hanc rerum naturalium sibi acquirere cognitionem. Inculcatum Scriptura Sacra, tum Scien- Naturalis, unam fuisse creationem; unum Paradisum, ubi domicilium non hominis tantum, verum omnium quoque animalium fuit; Quod homo, in ipso creationis fine, sit creatus; quod omnia, hominis causa, sint creata,isque in laudem sui Creatoris; quod omnes ejus divitiæ omnisque ejus cura vanitates sint vanitatum; quod homini aliquid præ brutis animantibus concessum, quod nobilius & immateriale sit.

Exitere, atque, quod dolendum, existunt ejus modi naturæ parum periti, qui, opera licet sint manuum divinarum, dum in eo moveantur, dum vivant suamque habeant existentiam, nihilo tamen minus existere Deum negarunt, hæc omnia casu quodam, seu eventu fortuito contigisse, credentes: gavisi fuere auribus oculisque tanta elaboratis arte, ut vel hi soli, si cetera tacuissent, eos convincere potuissent, *eum omnino audisse, qui aurem creavit. eumque vidisse, qui oculos elaboravit.*

Natura docet itidem mandata atque voluntatem sequi Creatoris, atque cavere, ne in eam peccemus, peccata enim contra naturam semper, hoc modo, puniuntur, ut, per id, quod quis peccet, per

per id puniatur & idem: Hinc initium sapientiæ est: *Nosce te ipsum*, & initium pietatis: *Timere Deum*. Deum itaque omni prosequamur amore, e-
jusque voluntati conformiter vivamus.

Naturalium rerum contemplanatio nos ad Deum, manu veluti injecta, ducit, ostendens, eum adeo pulere nos instruxisse, domicilium adeo eximie nobis præparasse, quin & omnia, nostram promotura utilitatem, concessisse, si bene valere cupiamus, necesse est, acceptis rite utamur, quod neutiquam fieri potest, nisi ea recte intelligamus.

Quis, quæso, adeo certam atque indubiam percipere potest notitiam Omnipotentis, Gloriosi, Clementissimi atque Sapientissimi Dei, ac, qui eum ex operibus contempleretur suis? Hinc argumenta ad Atheum convincendum validissima, ex operibus creatoris desumere Theologi. Quando natura præeunte, adnadvertimus, quantum à Summo Creatore nobis sit in naturæ regnis adpositum, quod tamen, etsi quinque sensibus externis ornati, non intelligimus, Nonne summa modestia revelationem Divinam tractare fas est, atque ea neutiquam rejicere, quæ neque ibi intellexerimus? Pulchre Salvator apud Johannem Evangelistam C. III. 12. *Quod si terrena dicam vobis, & non creditis, quomodo, si dixerò vobis coelestia, creditis.*

Clarius igitur sole ipso erit, Scientiam Naturalem principem facile esse reliquarum scientiarum, atque dignissimam, cui homo omnem navat operam & industriam, cum sit nihil nisi Scientia Divina: Etenim aperit non solum causam cur creatus sit homo, sed eum quoque ad cognitionem Majestatis, Sapientiae, Omnipotentiae, Omniscientiae, atque Clementiae sui Creatoris recta perducit via, sine qua cognitione iis, ad quas à Deo creatus est, non frui potest commoditatibus.

Hæc Dei opera sunt, in quibus contemplandis non met exerceamus; Ille nos in hunc mundum introduxit, tam inexplebili rerum varietate instructum & ornatum, Ille Oculis, quos nobis contulit ea videnda, & animo consideranda objecit. Mundum itaque hunc sublunarem, omniaque, quæ in ea sunt, hominis causa condita fuisse recepta Theologorum omnium sententia est. Ne itaque humanis rationibus, Divina opera excutiamus, sed ex operibus manuducti, admiremur artificem. Narremus ergo omnia mirabilia Tua Domine, & virtutem terribilium Tuorum dicant generationes. Verbo: *Contemplatio Naturæ prægestus est voluptatis coelestis, constans animi gaudium, perfectique ejus solatii initium, summusque felicitatis humanæ apex; cum anima hujus particeps fuerit, ex gravi quasi sopore excitata, in luce ambulat, sui ipsius obliviscens, in coelesti, ut ita dicam, terra, inque terrestri coelo, vitam degit.* (a)

(a) Act. Stochholm. 1740.

SOLI DEO GLORIA.

Til sin Vän och Landsman.

DEn Alvise Skaparens inrättning här på vårt Jordklot, tyckes för oss menniskor, vid första åsigtan, vara så underlig, at vi knapt sjelfva härvid kunna utreda oss; ty då vi se huru icke allenast de oskåliga djuren, utan också sjelfva menniskorna förraska och döda hvarandra, samt huru alt är förgängeligt, stannar man i största förundran, huru en så dråpelig **GUD**, kunnat skapa en så usel och eländig verld. Men, at vår verlds inrättning, icke är sådan som vi då dömma, utan at alt är skapat efter längd, vidd och bredd, det hafven J min vän, uti detta Ert vackra Låroprof, tydeligen lagt för ögonen, Himlen lône Er flit och möda, samt låte Er med tiden upskåra den hårliga frukt, hvilken J vid vårens början så ymnogt utfått.

Vålment lemnat

Af

MICH. LIVENDAHL.

Til den samma.

Huru vål, Min Vän, J anvånt Er tid, det visar tydeligen detta Aeademiska arbete, som J nu framgifven i ljuset, J visen deruti, ändamålet hvarföre menniskan är skapad, och lemnen i det samma tydeliga prof, huru mycket det är Er om hjertat, at fullgjöra det, hvartil J är skapt; Himlen lårer derföre belöna Er, så at ingen tvifvel är, med mindre jag, som tar så stor del i Er, som i min egen lycka, får tillfälle at öfver Er vålgång glädjas.

AND. ARONSSON.